DEN INTERNATIONALE ØKONOMISKE SITUATION

Den økonomiske situation i de nordiske lande

NORGE

1. I 50'erne voksede Norges nationalprodukt væsentlig langsommere, end det var normalt i de industrialiserede lande. Omkring 1960 begyndte en periode med kraftig vækst, og siden er nationalproduktet gennemsnitlig vokset med over 5 pct. om året, det vil sige mere end i de fleste andre lande. Denne udvikling hang bl. a. sammen med, at arbejdsstyrken, der havde været omtrent stabil i 50'erne, begyndte at vokse, samtidig med at aldersfordelingen m. v. blev gunstigere.

Den kraftige vækst kunne frem til 1965 gennemføres, uden at økonomien kom ud af balance. Priser og lønninger var naturligvis stigende, men ikke mere end i de fleste andre lande, og underskuddet på betalingsbalancens løbende poster kunne holdes inden for rimelige grænser, således at der ikke var vanskeligheder ved at dække det ved låntagning i udlandet.

2. Udviklingen i 1966 har været lidt mindre gunstig. Væksten i nationalproduktet blev kun godt 4 pct., og samtidig opstod der tendenser til et efterspørgselspres. Arbejdsmarkedet var meget stramt. Antallet af arbejdsløse faldt, og antallet af anmeldte ledige stillinger voksede (jfr. tabel 1). Samtidig arbejdede de fleste virksomheder med praktisk taget fuld kapacitetsudnyttelse.

TABEL 1

Norge: beskæftigelse

	1964		1965				1966			
	3. kv.	4. kv.	1. kv.	2. kv.	3. kv.	4. kv.	1. kv.	2. kv.	3. kv.	4. kv.
	tusinde personer									
Beskæftigede i industri m.v..	351	349	348	354	357	355	355	360	363	362
Arbejdsløse, sæsonudj. ...	17,6	15,0	13,7	12,8	12,9	13,0	14,3	11,5	9,5	9,2
Ledige stillinger, sæsonudj. ...	4,6	5,1	5,4	5,5	5,8	7,0	7,0	7,4	7,9	8,4

Kilde: OECD: Main Economic Indicators, March 1967.

Ved lønforhandlingerne i 1966 gennemførtes med virkning fra 1. juli 1966 lønforhøjelser på godt 5 pct. Disse forhøjelser gav sig udslag i en stigning i forbruget i andet halvår, ligesom de var en medvirkende årsag til en stigning i priserne. Forbrugerpristallet steg i løbet af 1966 med ca. 4 pct., og der var udsigt til, at prisstigningen ville fortsætte i 1967.

En af grundene til efterspørgselspresset var den kraftige vækst i investeringerne. Disse har i mange år udgjort en meget høj andel af nationalindkomsten i forhold til andre lande. I 1966 steg de med yderligere godt 10 pct. (målt i løbende priser). Det er blevet foreslået – bl. a. af Norges Bank – at begrænse investeringerne noget for at afdæmpe efterspørgselspresset.

3. Norges betalingsbalance er præget af skibsfartens store betydning. Handelsflådens løbende nettoindtægter andrager 4½–5 milliarder n.kr. om året og er dermed i stand til at dække størstedelen af underskuddet på handelsbalancen. Skibsfarten giver sig også udslag i en meget stor nettoimport af skibe – i de senere år for omkring 1½ milliard n.kr. om året. En stor del af denne import finansieres dog sædvanligvis ved, at de norske redere optage lån og kreditter i udlandet.

I første halvår 1966 voksede eksporten lidt hurtigere end importen, men i andet halvår steg importen meget kraftigere end eksporten. Underskuddet på handelsbalancen voksede derfor stærkt fra 1965 til 1966, og betalingsbalancens løbende poster viste et underskud på omtrent 1200 mill. kr. mod knap 800 mill. kr. i 1965. Næsten hele 1966's underskud fremkom i fjerde kvartal. Jfr. i øvrigt tabel 2.

Norge har i mange år baseret sin betalingsbalancepolitik på optagelse af lån i udlandet. Som følge af de meget vanskelige forhold på det internationale kapitalmarked blev der i 1966 i modsætning til tidligere ikke emitteret offentlige lån i udlandet, og de samlede kapitalindtægter faldt kraftigt i forhold til 1965. Alligevel var nettokapitalimporten tilstrækkelig stor til fuldt ud at dække underskuddet på betalingsbalancens løbende poster, således at valutareserverne forøgedes lidt. En stor del af kapitalimporten havde dog form af en forøgelse af den kortfristede udenlandske gæld.

4. Det er bemærkelsesværdigt, at den økonomiske politik ikke er undergået mærkbare ændringer i Norge, til trods for at arbejderpartiregeringen i slutningen af 1965 blev afløst af en borgerlig samlingsregering. Den nye regering gennemførte således det af den gamle regering fremsatte finanslovforslag. Dette forslag viste omtrent balance på drifts- og anlægsbudgettet, men arbejdede med store kapitaludgifter, navnlig til udlån gennem statsbankerne.

Finanspolitikken blev strammet noget fra midten af 1966. Med henblik på at modvirke den stigning i efterspørgslen, som lønforhøjelserne ville med-

TABEL 2

Norges betalingsbalance

	1963	1964	1965	1966				
				I alt	1. kv.	2. kv.	3. kv.	4. kv.
	Millioner n. kr.							
Varer, ekskl. skibe								
Eksport, fob	7266	8639	9473	10401	2575	2559	2520	2747
Import, cif	10866	12312	13368	14932	3610	3615	3542	4165
Netto	−3600	−3673	−3895	−4531	−1035	−1056	−1022	−1418
Skibe, netto	−1767	−1353	−1687	−1556	−306	−257	−231	−762
Handelsbalance ...	−5367	−5026	−5582	−6087	−1341	−1313	−1253	−2180
Nettoindt. fra skibsfart	3775	4255	4620	4760	1240	1195	1145	1160
Andre løbende betalinger	306	239	187	157	6	43	193	−85
Løbende balance ..	−1286	−532	−775	−1170	−95	−75	85	−1085
Kapitalbetalinger:								
Offentlige, netto.	360	398	270	−54	−23	14	7	−52
I forbindelse med skibe, netto	1098	344	712	469	67	−110	−154	666
Andre, netto ...	141	474	869	826	33	244	155	394
I alt	1599	1216	1851	1241	77	148	8	1008
Fejl og udeladelser.	42	−158	227	145	−166	51	40	220
Ændring i valuta-reserver	355	526	1303	216	−184	124	133	143

Kilde: Norges Bank: Economic Bulletin, 1967, No. 1.

føre, gennemførtes en forhøjelse af afgifterne på benzin, drikkevarer og tobak, ligesom regeringen besluttede at søge de offentlige udgifter begrænset.

Alt i alt var finanspolitikken frem til sommeren 1966 ikke særlig stram. Begrænsningen af det opstående efterspørgselspres var derfor stort set overladt til pengepolitikken.

5. I de ti år frem til 1965 var grundlaget for pengepolitikken en aftale mellem på den ene side Norges Bank og på den anden side forretningsbankerne, sparekasserne og livsforsikringsselskaberne. I henhold til denne aftale blev der fastsat overgrænser for pengeinstitutternes udlånsforøgelse, regler om køb af statsobligationer m. v.

På basis af en kommissionsbetænkning fremsatte arbejderpartiregeringen forslag om en penge- og kreditpolitisk lov. Denne lov blev vedtaget i 1965 mod oppositionens stemmer. Efter lovens vedtagelse afslog bankerne at for-

længe aftalerne med Norges Bank. Loven trådte derefter i kraft den 1. januar 1966, men inden da var arbejderpartiregeringen blevet afløst af en borgerlig samlingsregering. Som et led i pengepolitikken ønskede myndighederne at begrænse de private bankers udlånsstigning til ca. 6 pct. i 1966. Til at begynde med benyttede regeringen sig kun af reglen om fastsættelse af likviditetsreserver for bankerne, og disse reserver blev sat forholdsvis lavt (5 pct.). Allerede få måneder senere måtte de forhøjes til 8 pct., da det viste sig, at de private bankers udlån voksede langt hurtigere end forudset. Denne forhøjelse synes heller ikke at have haft større virkning på bankernes udlån og i august lå udlånene 1 milliard kr. højere end året før.

En af grundene til, at fastsættelse af likviditetsreserver ikke virkede, har tilsyneladende været, at bankerne nok har efterkommet lovens bogstav, dvs. at de har opfyldt kravet om likviditetsreserver den sidste dag i måneden. De har derimod ikke efterlevet lovens ånd, idet de ofte kun har skaffet dækning ved optagelse af korte lån i Norges Bank ved månedens slutning, medens de resten af måneden har haft væsentlig lavere likviditet.

I den foreliggende økonomiske situation anså myndighederne det for nødvendigt at hindre, at udlånsforøgelsen tog yderligere fart. Med virkning fra september 1966 blev den penge- og kreditpolitiske lovs bestemmelser om tillægsreserver på udlånsstigning sat i kraft. Det var denne bestemmelse i loven, som de borgerlige partier i sin tid var gået kraftigst imod. I henhold til bestemmelsen blev det fastsat, at banker, hvis udlån i september 1966 lå mere end 10 pct. over udlånene i den tilsvarende måned året før, skulle deponere et beløb, svarende til halvdelen af det overskydende udlån på en ikke-forrentet konto i Norges Bank. For oktober og november 1966 blev den frit tilladte udlånsstigning sat ned til henholdsvis 9 og 8 pct.

Bestemmelsen viste sig at være ret effektiv, for så vidt som bankerne reducerede deres udlån i årets sidste måneder. Bankerne var meget utilfredse med bestemmelsen, idet den ikke blot reducerede deres likviditet, men også formindskede deres indtjeningsevne.

6. Da det kunne forventes, at likviditeten i 1967 ville blive forøget væsentligt, bl. a. i forbindelse med indførelse af folkepension fra 1. januar 1967, måtte det forudses, at den penge- og kreditpolitiske lovs bestemmelser måtte strammes endnu mere. Dette ønskede regeringen ikke, og da bankerne også ville foretrække at regulere deres udlån m. v. på en mindre byrdefuld måde, blev der i marts 1967 indgået en aftale mellem finansministeriet, Norges Bank og den norske bankforening om begrænsning af bankernes udlånsstigning i 1967. Ifølge aftalen må bankernes udlån måned for måned ikke overstige udlånene et år før med mere end 700 mill. kr. svarende til en stigning på 6–7 pct. Bankerne lovede desuden at ville give høj prioritet til finansiering af eksport, boligbyggeri og den nødvendige omstillingsproces inden

TABEL 3

Norge: produktion, priser m. m.

1960=100	1964		1965				1966			
	3. kv.	4. kv.	1. kv.	2. kv.	3. kv.	4. kv.	1. kv.	2. kv.	3. kv.	4. kv.
Industriproduktion, sæsonudj. ...	127	128	132	134	135	136	138	139	140	144
Timeløn i industrien	131	133	135	142	142	145	144	150	156	
Forbrugerpriser.	119	119	121	122	123	123	124	125	127	128
Engrospriser, forbrugsvarer ..	113	112	112	113	113	112	113	113	115	115

Kilde: OECD: Main Economic Indicators, March 1967.

for erhvervslivet samt at begrænse lån til finansiering af forbrug mest muligt. Til gengæld blev bestemmelsen om tillægsreserver på udlånsstigning sat ud af kraft, så længe aftalen løber.

Det er bemærkelsesværdigt, at den sidste tids stramme pengepolitik ikke har medført nogen ændring i den traditionelle norske lavrentepolitik, idet flere af de borgerlige partier deler arbejderpartiets ønske om at holde renten så lav som mulig. Det må dog bemærkes, at den norske diskonto, som gennem mange år har været 3½ pct. og dermed en af verdens laveste, ikke længere har nogen væsentlig direkte betydning for renteniveauet. Selv bankernes låntagning i Norges Bank sker kun til denne sats, når der er tale om helt kortfristet likviditetsstøtte. I øvrigt anvender Norges Bank siden 1965 et system med stigende rentesatser for at hindre, at bankerne udnytter lånemulighederne i Norges Bank som basis for en kreditekspansion.

7. Der skete ikke nogen stramning af finanspolitikken ved gennemførelse af finansloven for 1967. Der regnedes med nogenlunde balance på drifts- og anlægsbudgettet, men den meget store udlånsvirksomhed gennem de statsejede banker tænktes kun delvis finansieret ved optagelse af nye indenlandske statslån, dvs. at staten planlagde at trække nogle hundrede millioner på sit indestående i Norges Bank, hvad der naturligvis ville være ensbetydende med en tilsvarende likviditetsforøgelse for bankerne m. fl.

Allerede den 8. marts 1967, kun et par måneder efter finansårets begyndelse, gav regeringen imidlertid meddelelse om en række dæmpende foranstaltninger, som den agtede at gennemføre. Det drejede sig bl. a. om udsættelse af visse offentlige byggeprojekter, nedsættelse af statsbankernes udlån med 50 pct., foreløbig i første halvår 1967, stramning af byggerestriktionerne, stramning af reglerne for afbetalingshandel og ændringer i skatteloven med henblik på at fremme opsparingen i form af livsforsikringspræ-

mier eller bankindskud samt et forslag om tilskyndelse til udsættelse af investeringer.

Baggrunden for disse foranstaltninger var, at det i de sidste måneder stadig tydeligere havde vist sig, at økonomien var ved at komme ud af balance. Det var ikke så meget betalingsbalanceudviklingen, som virkede foruroligende, selv om man i begyndelsen af 1967 skønnede, at den løbende balance ville vise et rekordunderskud på omkring 2 milliarder kr. Stigningen i underskuddet ville nemlig skyldes en usædvanlig stor import af skibe, som stort set var sikret finansiering i udlandet og derfor ikke vil påvirke valutareserverne. Derimod var der flere indenlandske tegn på overophedning. Priserne var således steget for kraftigt i 1966, og de måtte antages at ville stige mindst lige så meget i 1967. Til trods for en betydelig stigning i arbejdsstyrken var arbejdsløsheden faldet kraftigt og var – årstiden taget i betragtning – lavere end nogensinde siden 1962.

For at mindske efterspørgselspresset og dermed bl. a. bremse prisstigningstendenserne var økonomisk-politiske indgreb nødvendige. Den norske finansminister fremhævede imidlertid, at der ikke var grund til panik, og at regeringen anså de omtalte forholdsregler for tilstrækkelige i den foreliggende situation.

SVERIGE

8. I årene indtil 1964 var den økonomiske udvikling i Sverige meget tilfredsstillende. Nationalproduktet voksede med ca. 5 pct. om året, samtidig med at stigningen i priser og lønninger holdt sig inden for rimelige grænser, og betalingsbalancen stort set var i ligevægt.

Allerede i 1963 kunne man dog spore tegn på et efterspørgselspres. Denne udvikling fortsatte i 1964, men først i 1965 tog den for alvor fart.

Arbejdslønnen har været kraftigt stigende i de senere år. Som følge af knaphed på arbejdskraft er der foregået en kraftig lønglidning. De samlede lønomkostninger pr. time i industrien steg med ca. 9 pct. om året i 1962–64, omtrent 12 pct. i 1965 og over 9 pct. i 1966. I foråret 1966 blev der afsluttet en tre-årig lønaftale, der gav lønforhøjelser på 4–5 pct. om året i 1966 og 1967 og 3 pct. i 1968.

Som følge af lønforhøjelserne steg arbejdsomkostningerne pr. enhed med 4–5 pct. om året i 1965 og 1966. Det er kraftige stigninger i forhold til de fleste andre lande. Bl. a. som følge af omkostningsstigningerne er priserne også steget stærkere end før. Forbrugerpriserne steg således 5 pct. i 1965 og omtrent 6½ pct. i 1966. Ca. 1 pct. af stigningen i begge år skyldtes dog højere afgifter.

9. Efterspørgselspresset bevirkede yderligere et betydeligt underskud på betalingsbalancen. Betalingsbalancen var omtrent i ligevægt i årene 1960–

TABEL 4

Sveriges betalingsbalance

	1963	1964	1965	1966
	Millioner US-$			
Eksport, fob	3203	3675	3971	4273
Import, cif	3393	3856	4377	4574
Handelsbalance	−190	−181	−406	−301
Andre løbende betalinger	170	155	114	75
Løbende betalinger i alt	−20	−16	−292	−226
Kapitalbetaling	−34	69	106	52
Fejl og udeladelser	31	144	209	241
Ændr. i valutareserver	−23	197	23	67

Kilde: OECD: Sweden, March 1967.

64, men som anført i tabel 4 var der forholdsvis store underskud i 1965 og 1966, henholdsvis 292 og 226 mill. $. Posten »Fejl og udeladelser« omfatter dog antagelig en del løbende indtægter, således at det reelle løbende underskud har været noget mindre. I forhold til udenrigsomsætningens størrelse – og i forhold til valutareserverne – er underskuddet derfor ikke så stort endda. Til en vis grad skyldes underskuddet vel nok den svagere efterspørgsel i visse lande, bl. a. England og Tyskland, men der kan også være mere permanente årsager, bl. a. dårligere internationale markedsforhold for visse svenske eksportvarer, en forøgelse af de løbende usynlige udgifter bl. a. til turisme, og en relativ kraftig stigning i omkostningsniveauet i Sverige. Den bedre balance i økonomien bidrog til, at betalingsbalanceunderskuddet faldt fra 1965 til 1966, men bl. a. som følge af en forringelse af byttеforholdet blev forbedringen dog ikke særlig kraftig.

10. Efterhånden som efterspørgselspresset udviklede sig, gennemførtes en kraftig stramning af den økonomiske politik. Som det efterhånden er reglen overalt, var det først pengepolitikken, som blev strammet. Diskontoen blev forhøjet flere gange fra 3½ pct. i juni 1963 til 6 pct. i juni 1966. Sveriges Riksbank søgte samtidig at begrænse bankernes udlånsmuligheder ved at få dem til at overholde visse regler for de likvide midlers størrelse. I februar 1964 indførtes en strafrente på 9 pct. for de private bankers lån i Riksbanken ud over halvdelen af bankernes egenkapital. I den følgende tid strammedes disse regler yderligere, således at bankerne fra juni 1966 skulle betale en strafrente på 12 pct. af låntagning ud over 25 pct. af egenkapitalen.

Med det nye budget fra midten af 1965 (det svenske finansår går fra 1. juli–30. juni) strammedes finanspolitikken også lidt. Statens udgifter for-

øgedes kun langsomt, og samtidig steg skatterne kraftigt, dels fordi skattegrundlaget var vokset, men også fordi de direkte og indirekte skatter blev sat op. Virkningen af det stigende overskud blev dog modvirket af en kraftig forøgelse af statens udlån.

11. Den strammere økonomiske politik var utvivlsomt en vigtig årsag til, at økonomien i løbet af 1966 igen kom bedre i ligevægt. Samtidig måtte det imidlertid konstateres, at væksten var blevet svækket. I 1965 steg nationalproduktet kun knap 4 pct., og i 1966 blev stigningen kun ca. 3 pct., den laveste vækst i mange år. På denne baggrund er den økonomiske politik siden midten af 1966 igen blevet lempet. Statsbudgettet for 1966–67 viste en kraftigere stigning i udgifterne og en langsom stigning i indtægten, og samtidig fortsatte de store statslige udlån. Da underskuddet på statsfinanserne delvis blev finansieret ved låntagning i Riksbanken, medførte det en kraftig forøgelse af likviditeten. Riksbanken lempede også efterhånden sine bestemmelser. Allerede i juli 1966 blev overrenten afskaffet for de banker, som overholdt de af Riksbanken foreskrevne likviditetsbestemmelser, og den 3. februar og den 10. marts 1967 blev diskontoen nedsat med 1/2 pct. ad gangen til 5 pct.

TABEL 5

Det svenske penge- og kapitalmarked

	Låntager				
	Staten	Kommuner	Boligbyggeri	Industri og handel	I alt
	Millioner sv. kr.				
1963 I alt	200	950	3800	3550	8500
1964 I alt	250	1400	4400	3150	9200
1965 *Långiver:*					
Riksbanken	650	0	−50	0	600
Forretningsbanker	−1100	0	1150	2100	2150
Tillægspens.-fonden	275	525	1225	725	2750
Andre kreditinst.	25	625	2225	1125	4000
Private	−100	0	50	750	700
I alt	−250	1150	4600	4700	10200
1966 *Långiver:*					
Riksbanken	800	0	50	50	900
Forretningsbanker	−100	100	800	2200	3000
Tillægspens.-fonden	200	300	2350	850	3700
Andre kreditinst.	0	600	1050	1450	4100
Private	350	0	0	750	1100
I alt	1250	1000	5250	5300	12800

Kilde: Preliminär Nationalbudget 1967, Stockholm 1967.

TABEL 6

Sverige: produktion, priser m. v.

	1964		1965				1966			
	3. kv.	4. kv.	1. kv.	2. kv.	3. kv.	4. kv.	1. kv.	2. kv.	3. kv.	4. kv.
Industriproduktionen, sæsonudj. 1960 = 100 .	134	138	142	143	147	146	147	148	151	149
Arbejdsløshed, sæsonudj., 1000	23,2	21,6	20,2	18,9	17,9	21,8	29,6	23,4	21,9	27,9
Ledige stillinger, sæsonudj., 1000	54,2	57,8	60,7	61,9	62,6	60,4	59,7	55,0	50,8	43,6
Timeløn i industri 1960 = 100	135	139	145	149	148	153	154	158	163	167
Forbrugerpriser 1960 = 100	115	116	117	118	121	122	126	127	128	129
Engrospriser, forarbejdede varer 1960 = 100	112	113	114	115	114	116	118	119	118	119

Kilde: OECD: Main Economic Indicators, March 1967.

12. Renten i pengeinstitutterne og på kapitalmarkedet fulgte stort set bevægelsen i Riksbankens diskonto. Som det fremgår af tabel 5, voksede det beløb, som i alt blev lånt i pengeinstitutterne og på kapitalmarkedet kraftigt fra 1965 til 1966. Som i de nærmest forudgående år var tillægspensionsfonden af stor betydning for udviklingen, idet den forøgede sine udlån fra 2750 mill. sv. kr. til 3700 mill. sv. kr. Den tegnede sig dermed for næsten 30 pct. af den samlede långivning på penge- og kapitalmarkedet. Tillægspensionsfondens samlede udlån er siden ordningens start i 1960 vokset til 14,7 milliarder sv. kr. ved udgangen af 1966. Langt den største del er placeret i obligationer.

13. Statsbudgettet for 1967–68 blev fremsat i rigsdagen i jan. 1967 og er endnu ikke færdigbehandlet. Budgettet indeholdt flere forslag om væsentlige ændringer. Hovedtanken med ændringerne var at stimulere de industrielle investeringer og boligbyggeriet og til gengæld at begrænse andre mindre vigtige investeringer, det private forbrug og statens efterspørgsel efter varer og tjenesteydelser. Ud fra denne tanke foreslog regeringen bl. a. følgende:

1. Oprettelsen af en næringspolitisk fond, som skulle have til formål at lette strukturrationaliseringen i den svenske industri.
2. Indførelsen af en midlertidig skat på 25 pct. på investering i byggeri, bortset fra boligbyggeri, industribyggeri og visse former for offentligt byggeri. Skatten skulle pålægges bygninger påbegyndt mellem marts 1967 og september 1968.

3. Forhøjelse af indirekte skatter, navnlig i forøgelse af den generelle omsætningsafgift fra 9,1 til 10 pct. Forhøjelsen skønnes at ville indbringe 1440 mill. sv. kr. i finansåret 1967–68.
4. Begrænsning i forøgelsen af statens efterspørgsel efter arbejdskraft. Medens staten i de senere år har forøget antallet af beskæftigede med ca. 6000 om året, ventes forøgelsen i 1967–68 kun at blive 1500.

Budgettet regner med et større overskud på drifts- og anlægsbudgettet – og et mindre underskud, hvis statens udlån medregnes. I betragtning af den langsomme vækst i statens efterspørgsel efter reale reserver, må budgettet derfor anses for at være udtryk for en stramning af finanspolitikken.

Det mest kontroversielle af disse forslag er uden tvivl forslaget om oprettelsen af en næringspolitisk fond. Fonden skal yde kreditter til rationaliserings- og udviklingsprojekter, hvis størrelse gør det udelukket at finansiere den af selskabernes opsparede kapital eller ved midler lånt på markedet. Efter regeringens forslag skulle der stilles 500 mill. sv. kr. til rådighed for denne fond i finansåret 1967–68. Forslaget er senere blevet ændret, således at der nu foreslås oprettet en statslig investeringsbank, som skal hedde »Sveriges Investeringsbank AB«. Den skal til at begynde med have en egenkapital på 500 mill. sv. kr., og den skal have adgang til at låne indtil 5 gange egenkapitalen, f. eks. fra Tillægspensionsfonden e. l. Forslaget har afstedkommet en meget livlig diskussion i Sverige, og det er endnu ikke afklaret, om banken etableres, og hvis dette sker, da i hvilken form.

FINLAND

14. Under og i de første år efter den anden verdenskrig steg priserne i Finland meget kraftigt. Siden begyndelsen af halvtredserne har udviklingen imidlertid været roligere, og den årlige prisstigning har kun andraget ca. 4,5 pct. Som det fremgår af tabel 7 er prisniveauet siden 1960 steget mindre i Finland end i de andre nordiske lande.

Den relative prisstabilitet har været ledsaget af en betragtelig vækst. I årene fra 1959–65 steg nationalproduktet således med mellem 3 og 9 pct. om året.

Denne kraftige ekspansion kunne ikke gennemføres uden underskud på betalingsbalancens løbende poster. De finske myndigheder fulgte imidlertid den politik at låne så meget som muligt i udlandet for derved at skabe mulighed for en hurtigere udvikling. I 1964 var det således muligt for Finland at låne i alt ca. 650 mill. Fmk. netto i udlandet, heraf omkring halvdelen i form af langfristede offentlige lån. (1 Fmk. = ca. d.kr. 2,15). Det gjorde det muligt ikke blot at finansiere et underskud på betalingsbalancens

TABEL 7

Forbrugerpriser i de nordiske lande

	1963	1964	1965	1966				
				I alt	1. kv.	2. kv.	3. kv.	4. kv.
	1960=100							
Norge	111	117	122	126	124	125	127	128
Sverige	110	114	120	127	126	127	128	129
Finland	106	116	120	123	121	122	124	124
Island	131	157	168	186	178	184	190	191
Danmark	118	122	130	139	135	138	139	141

Kilde: OECD: Main Economic Indicators, March 1967.
Tallene for Finland dog omregnet efter International Financial Statistics, March 1967.

løbende poster på over 650 mill. Fmk., men også at forøge Finlands valutareserver. Ved udgangen af 1964 beløb disse reserver sig til ca. 1250 mill. Fmk.

15. Siden 1964 har forholdene på det internationale kapitalmarked imidlertid været meget vanskelige, og Finland har kun været i stand til at låne meget mindre beløb i udlandet. Myndighederne gennemførte en række foranstaltninger for at tilpasse økonomien til de ringere lånemuligheder, men det viste sig at være vanskeligt og langsommeligt at gennemføre en sådan omstilling. Vanskelighederne blev desuden forøget af dårligere afsætningsforhold for nogle af de vigtigste finske eksportvarer. Da underskuddet på betalingsbalancens løbende poster i 1965 og 1966 holdt sig på samme niveau som i 1964, forringedes valutareserverne i disse to år med tilsammen ca. 650 mill. Fmk.

For at modvirke svækkelsen af betalingsbalancen gennemførtes i 1965 og 1966 en række indgreb, der skulle begrænse den indenlandske efterspørgsel og derigennem mindske importen og frigøre flere reserver til eksport. I efteråret 1965 strammedes reglerne for afbetalingshandel kraftigt, og senere på året forhøjedes afgifterne på personbiler. Væksten i statens udgifter blev også begrænset, og som følge heraf faldt det statsfinansielle kasseunderskud fra 659 mill. Fmk i 1963 til 125 mill. Fmk i 1966.

16. Med henblik på at begrænse bankernes udlån gennemførtes en stramning af reglerne for bankernes låntagning i Finlands Bank. Da forretningsbankerne havde en stor gæld til Finlands Bank, havde denne mulighed for at presse bankerne til at acceptere de stramme regler.

Låntagning i Finlands Bank ud over en vis grænse blev belagt med en strafrente på op til 4 pct. ud over den normale rente. Desuden gennemførtes

TABEL 8

Finland: produktion, priser m. m.

1958 = 100	1964	1965				1966			
	4. kv.	1. kv.	3. kv.	2. kv.	4. kv.	1. kv.	2. kv.	3. kv.	4. kv.
Industriproduktion, sæsonudj.	163	170	172	173	173	174	176	174	185
Forbrugerpriser	124	125	125	125	124	125	126	128	128
Timelønninger	159	166	168	168	169	172	179	186	186

Kilde: International Financial Statistics, April 1967.

i perioder et loft over bankernes udlån. Disse forholdsregler var tilstrækkelige til at begrænse bankernes udlånsstigning i andet halvår 1965, men i løbet af 1966 medførte en kraftig efterspørgsel efter kredit i forbindelse med en stærk vækst i bankernes indlån, at bankernes udlån igen begyndte at vokse stærkt.

17. Den stramme økonomiske politik bevirkede, at nationalproduktet i 1966 kun voksede med 2–2½ pct. mod 6–7 pct. i de to foregående år. Den indenlandske efterspørgsel steg i 1966 kun med ca. 2 pct. mod ca. 6 pct. året før. Investeringerne faldt i 1966, medens de i 1965 var vokset med 9 pct. Den svagere vækst medførte også et vist fald i beskæftigelsen, og der opstod tendens til arbejdsløshed, navnlig blandt ufaglærte og i de nordligste egne af landet. Disse tendenser blev modvirket ved igangsættelse af forskellige offentlige arbejder, og arbejdsløsheden steg derfor kun svagt.

Stramningen havde også stor betydning for importen, der næsten ikke voksede i 1966, medens den i 1965 var forøget med 6 pct. Desværre forbedredes betalingsbalancen ikke tilsvarende, især fordi efterspørgslen efter finske eksportvarer svækkedes, og bytteforholdet forringedes. Det løbende underskud på betalingsbalancen androg derfor omkring 650 mill. Fmk. i 1966 – eller omtrent det samme som i 1964 og 1965. Den langfristede låntagning i udlandet beløb sig til over 500 mill. Fmk., men de foregående års låntagning i udlandet har medført, at afdragsbetalingerne efterhånden andrager ca. 350 mill. Fmk., således at den langfristede netto låntagning kun var på godt 150 mill. kr. Sammen med en lidt større kortfristet nettolåntagning beløb kapitalimporten sig til i alt netto ca. 400 mill. Fmk. Valutareserverne faldt derfor også i 1966, og ved årets udgang androg de kun ca. 600 mill. Fmk. Det var derfor nødvendigt hurtigt at reducere underskuddet på betalingsbalancens løbende poster. Med henblik på at begrænse væksten i den indenlandske efterspørgsel har regeringen derfor strammet finanspolitikken kraftigt. I 1966 var underskuddet på statsfinanserne så stort, at staten ved årets slutning var nødt til at optage et lån på 300 mill.

Fmk. i Finlands Bank. For 1967 gennemførtes derfor en række skatteforhøjelser, der forøgede statsindtægterne med i alt 880 mill. Fmk. De vigtigste forhøjelser var følgende:

De midlertidige forhøjelser af afgifter på benzin, biler og cigaretter, der indførtes i sommeren 1966, forblev i kraft i 1967.

Selskabsskatterne forhøjedes.

Den almindelige omsætningsafgift blev forhøjet med 1 pct. til 11 pct.

Betaling for sygeforsikring m. m. blev forhøjet.

De offentlige værker m. fl.s priser blev forhøjet, renter af huslån blev forøget, priserne på alkohol blev sat op, og en skat på forsikringspræmier blev indført.

Selv om statsbudgettet for 1967 også regner med en kraftig forøgelse af udgifterne, skulle nettoresultatet dog blive, at kasseunderskuddet formindskes til kun 43 mill Fmk.

Da Finlands Banks strafrentesystem m. v. havde vist sig ikke at være tilstrækkelige til at begrænse væksten i bankernes udlån, gennemførtes i oktober 1966 endnu strammere foranstaltninger. Forretningsbankernes rediskonteringer i Finlands Bank blev for 1. halvår 1967 begrænset til 800 mill. Fm. – det niveau, de var nået op på i oktober 1966. Begrænsningen gennemføres konsekvent, således at en bank, som har overskredet sin rediskonteringskvota i Finlands Bank, ikke må bevilge nye udlån, før forholdet er bragt i orden. Finlands Bank opfordrede samtidig bankerne til at begrænse deres udlån til forbrug og til finansiering af import samt til at give finansiering af eksport m. v. prioritet.

For at begrænse likviditetsvirkningerne af det lån, som den finske stat i december 1966 optog i Finlands Bank, indgik Finlands Bank en aftale med forretningsbankerne, hvorefter disse i 1967 skulle binde 60 pct. af deres indlånsstigning på konto hos Finlands Bank, dog begrænset til højst 3 pct. af bankernes samlede indlån og til højst det beløb, som staten har trukket på Finlands Bank.

18. De finske myndigheder er klare over, at den yderligere stramning af den økonomiske politik vil betyde, at der i bedste fald kun vil blive en ganske lille vækst i 1967. Man anser det imidlertid nødvendigt at få betalingsbalancen bragt i ligevægt snarest. Man håber, at den finske eksport – trods den langsomme vækst mange steder i udlandet – vil stige. Da forbruget kun skulle kunne stige langsomt, og da investeringerne formentlig vil falde, ventes det, at importen kun vil stige lidt. Den løbende betalingsbalance skulle således blive forbedret væsentligt allerede i 1967.

Som et led i anstrengelserne for at bedre betalingsbalancen har regeringen besluttet at forsøge at tiltrække flere udenlandske investeringer. Sådanne investeringer vil ikke blot være af betydning på grund af den kapitaltilfør-

sel, de umiddelbart medfører, men vil også bidrage til en effektivisering af produktionen. Desuden vil de skabe nye arbejdspladser, hvad der er af særlig betydning i de nærmest kommende år, hvor arbejdsstyrken uden for landbruget ventes at ville vokse med 30.000 personer om året.

Det ventede mindre underskud på betalingsbalancens løbende poster i forbindelse med en vis kapitalimport ventes at betyde, at valutareserverne for 1967 som helhed kun vil falde lidt. Da reserverne var forholdsvis små, og da der var risiko for en sæsonmæssig nedgang i første halvår, besluttede den finske regering at søge en kredit i Den internationale Valutafond. I marts 1967 fik Finland bevilget en kredit på 93,75 mill. $, som blev fuldt udnyttet i løbet af marts og april 1967.

TABEL 9

Finlands udenrigshandel

	1963	1964	1965	1966				
				I alt	1. kv.	2. kv.	3. kv.	4. kv.
	Millioner Fmk.							
Eksport, fob	3678	4132	4566	4817	879	1247	1276	1415
Import, cif	3867	4817	5266	5524	1243	1389	1355	1537
Handelsbalance	−189	−685	−700	−707	−364	−142	−79	−122

Kilde: Bank of Finland: Monthly Bulletin, March 1967.

ISLAND

19. Islands økonomi er domineret af fiskeriet. Omkring en femtedel af nationalproduktet stammer fra fiskeriet, og mere end 90 pct. af eksporten består af fiskeriprodukter. Den økonomiske udvikling er da også i høj grad afhængig af fiskerierhvervets forhold.

Island har i de sidste år haft en anselig vækst, idet bruttonationalproduktet i årene 1962–65 voksede med 5–8 pct. om året. Bruttonationalindkomsten, der også omfatter forbedringer i bytteforholdet over for udlandet, er steget endnu mere, jfr. tabel 10. Hovedårsagen til denne vækst var stigningen i fangsterne, navnlig af sild o. l., kombineret med en stigning i eksportpriserne for fisk. I 1966 er fangsten ikke steget så stærkt, og siden midten af 1966 har priserne været faldende. Nationalindkomsten er derfor i 1966 antagelig kun steget med ca. 2 pct.

Den islandske industri er stadig beskyttet af høj told og kvantitative restriktioner. En vis liberalisering i det sidste par år og en kraftig stigning i lønomkostningerne har medført stagnation i industriprodukitonen m. v.

TABEL 10

Islands nationalprodukt og nationalindkomst

	1961	1962	1963	1964	1965	1966
	Ændring i pct. (faste priser)					
Bruttonationalprodukt	1,7	8,0	7,1	5,4	5,0	3,5
Virkningen af ændringer i bytteforholdet.	3,6	0,7	0,4	3,2	4,8	−1,5
Bruttonationalindkomst	5,3	8,4	7,2	8,3	9,2	1,8

Kilde: OECD: Iceland, December 1966.

20. Det er ikke lykkedes at stabilisere priserne i Island. Fra 1961–1964 steg detailpristallet med ca. 50 pct. I maj 1964 blev priserne midlertidigt stabiliseret ved hjælp af subsidier, men siden 1965 har priserne igen været stigende. I oktober 1966 lå priserne ca. 12 pct. over niveauet i oktober 1965.

Grunden til de nye prisstigninger var dels et kraftigt efterspørgselspres, dels store lønstigninger. Medens lønningerne ved forhandlingerne i 1964 blev forhøjet forholdsvis lidt efter islandske forhold, nemlig med ca. 7,5 pct., førte forhandlingerne i 1965 til en forhøjelse af timelønnen på over 16 pct. En af de vigtigste årsager til disse store stigninger var den kraftige vækst i mange fiskeres indkomst som følge af de gode fangst- og afsætningsforhold, idet arbejdere inden for andre erhverv forsøgte at skaffe sig tilsvarende lønstigninger.

Dette specielle problem er aftaget i de sidste måneder af 1966, da priserne for fiskeeksporten begyndte at falde. De faldende indkomster til fiskerne har ikke blot dæmpet lønkravene i andre erhverv, men også formindsket efterspørgselspresset. Den uheldige udvikling har således også haft enkelte positive sider.

21. De gode forhold for fiskeriet i årene frem til 1965 medførte, at betalingsbalancen – til trods for de kraftige stigninger i priser og omkostninger – normalt kun viste et mindre underskud på de løbende poster. I 1965 var der endda et lille overskud. Da der samtidig foregik en vis kapitalimport voksede valutareserverne år for år.

I 1966 har der antagelig været et betydeligt underskud på den løbende balance. Der foreligger endnu ikke en endelig opgørelse af betalingsbalancen for 1966, men OECD's skøn, som er anført i tabel 11, synes at have undervurderet kapitalimporten, idet valutareserverne voksede yderligere i 1966. Ved årets udgang androg reserverne 56 mill. $. Det svarer til ca. 4 måneders import. Selv om reserver af denne størrelsesorden ikke er for store for et land med kraftige udsving i udenrigshandelen, er det dog bemær-

TABEL 11

Islands betalingsbalance

	1963	1964	1965	1966[1])
	Millioner US-$			
Eksport, fob	94,0	111,1	129,3	137,0
Import, fob	−101,9	−120,3	−125,6	−148,4
Handelsbalance	−7,9	−9,2	3,7	−11,4
Andre løbende betalinger	2,5	1,3	−0,2	0,9
Løbende betalinger i alt	−5,4	−7,9	3,5	−10,5
Kapitalbetalinger:				
Afdrag på udenlandsk gæld	−9,1	−9,5	−10,4	−11,4
Låntagning m. v.	17,1	22,6	15,9	17,3
I alt	8,0	13,1	5,5	5,9
Fejl og udeladelser	0,1	1,3	−1,6	–
Ændring i valutareserver	3,7	6,5	7,4	−4,6

[1]) Foreløbige tal.
Kilde: OECD: Iceland, December 1966.

kelsesværdigt, at Island er det nordiske land, som har de største valutareserver i forhold til importen.

Udviklingen i statsfinanserne har i de senere år været påvirket dels af bestræbelserne for at begrænse efterspørgslen, dels af forsøgene på at dæmpe indkomststigningerne. Budgettet for 1964 viste således et stort underskud, fordi man havde forøget subsidierne i et forsøg på at stabilisere priserne og dermed moderere kravene om lønstigninger. Budgetterne for 1965 og 1966 har også været påvirket af vedtagelsen af subsidier m. v., men de har dog været nogenlunde i balance.

Pengepolitikken har i de sidste år først og fremmest haft til formål at begrænse efterspørgselspresset. For at bremse bankernes udlånsforøgelse, der var meget kraftig i 1965, blev diskontoen i begyndelsen af 1966 forhøjet med 1 pct. til 6¾ pct., og det blev fastsat, at bankerne ved låntagning ud over en vis grænse skulle betale en strafrente på 16 pct. Samtidig blev også kassereservebestemmelsen skærpet. Alligevel fortsatte bankerne den kraftige udlånsekspansion i 1966. Efterhånden er bankernes likviditet dog faldet kraftigt, således at det må ventes, at ekspansionen vil stilne af inden længe.

22. Der kan ikke være tvivl om, at de senere års kraftige stigning i priser og omkostninger i Island, kombineret med den sidste tids prisfald på eksporten, har betydet en alvorlig forringelse af Islands konkurrenceevne på verdensmarkedet. En yderligere forringelse – f. eks. som følge af nye om-

kostningsstigninger – vil kunne medføre arbejdsløshed og samtidig føre til en forringelse af betalingsbalancen.

Det er derfor vigtigt at få den økonomiske udvikling stabiliseret. Myndighederne har på forskellig vis forsøgt at løse denne opgave. Regeringen har således ved øgede subsidier og ved et generelt forbud mod prisforhøjelser på alle varer og tjenesteydelser, samt mod forhøjelse af kommuneskatter holdt prisniveauet nede på niveauet fra august 1966. Man håber, at de stabile priser vil få fagforeningerne til at vise mådehold i deres lønkrav. Desuden agter myndighederne tilsyneladende at fastholde den stramme økonomiske politik for at begrænse efterspørgslen. Det er dog en vanskelig opgave at føre en finanspolitik med overskud på statsfinanserne, når det samtidig er nødvendigt at anvende øgede beløb til betaling af subsidier, ikke mindst fordi en eventuel skatteforhøjelse ville påvirke pristallet og dermed lønningerne. Myndighederne vil imidlertid søge at balancere budgettet, og den stramme pengepolitik vil utvivlsomt blive fastholdt.

H. D.
18. 4. 67.